

Ορισμός της οπαδικής βίας

Η εκδήλωση βίαιων επεισοδίων είναι γνωστή με τον όρο «οπαδική βία» ή «χουλιγκανισμός». Η οπαδική βία αποτελεί ένα παράδοξο φαινόμενο και αυτό διότι παρόλη τη διαχρονική του εκδήλωση δεν υπάρχει ένας σαφής νομικός ορισμός.

Ετυμολογικά η λέξη «χουλιγκανισμός» προέρχεται από τον αγγλικό όρο «hooliganism» που σημαίνει αλητεία, μαγκιά. Μια πρώτη εκδοχή για την προέλευση της λέξης υποστηρίζει ότι προέρχεται από το όνομα ενός Ιρλανδού βανδαλιστή από το Southwark, τον Patrick Hoolihan. Μια δεύτερη άποψη αναφέρει ότι προέρχεται από την συμμορία με το όνομα Hookey από την γειτονιά Islington μιας πόλης της Ιρλανδίας, της Southwark. Μια τρίτη αντίληψη περιγράφει ότι προέρχεται από την λέξη Hookey όπου στα Ιρλανδέζικα σημαίνει σκληρός, δυναμικός. Τέλος, υπάρχει και μια ιδέα που υποστηρίζει ότι ο όρος βασίζεται στην ιρλανδική λέξη "houlie" που χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει ένα έκλυτο πάρτι. Όλες όμως οι ετυμολογικές ερμηνείες του «χουλιγκανισμού» συγκλίνουν στα εξής σημεία: ο όρος παραπέμπει σε ιρλανδικής καταγωγής άνθρωπο ή λέξη.

Ο όρος «χουλιγκανισμός» χρησιμοποιήθηκε στη Βρετανική λογοτεχνία στη δεκαετία του 1890 και φαίνεται να προέρχεται από τον τρόπο ζωής και συμπεριφοράς της εργατικής τάξης του Λονδίνου και να υιοθετείται από ορισμένους νέους σε λαϊκές γειτονίες ως στοιχείο της συλλογικής τους ταυτότητας. Ο όρος διαδόθηκε στην καθομιλούμενη Αγγλική το καλοκαίρι του 1898 κατά την διάρκεια των γιορτών των αργιών του Αυγούστου όπου συνέβησαν εκτεταμένα επεισόδια και μαζικές συλλήψεις νεαρών που κατηγορήθηκαν για παραβατικές συμπεριφορές, αλκοολισμό, βίαιες συγκρούσεις, ληστείες στους δρόμους και επιθέσεις σε αστυνομικούς. Ο χουλιγκανισμός μετά τα γεγονότα αυτά συνδέθηκε στις εφημερίδες της εποχής με παραβατικές αξίες και πρακτικές που απειλούσαν τα κανονιστικά πρότυπα των ευυπόληπτων Βρετανών πολιτών (Pearson, 1997: 281).

Ο Μαστρογιαννάκης (2017) σε αδημοσίευτο κείμενό του για τις «Διαμάχες περί αρμοδιότητας στην καταπολέμηση της οπαδικής βίας» αναφέρει ότι όπως διαπιστώνουν πολλοί ερευνητές, η έννοια του χουλιγκανισμού είναι ρευστή στο μέτρο που δεν υπάρχει ένας συγκεκριμένος νομικός ορισμός (Tsoukala, 2002, p.83, Stott, Pearson, 2007, p.19, Hourcade, 2008, 89). Τα κριτήρια που ουσιαστικά καθορίζουν το φαινόμενο είναι χωρικά και χρονικά. Με τον όρο «χουλιγκανισμός» γίνεται περιγραφή των ανάρμοστων και βίαιων πράξεων οπαδών αθλητικών ομάδων, που οδηγούν στη διατάραξη της έννομης τάξης. Αυτές οι πράξεις μπορεί να έχουν διάφορες μορφές. Οι ύβρεις στα γήπεδα κατά τη διάρκεια τέλεσης των αγώνων, οι ρατσιστικές φραστικές επιθέσεις, η βίαιη συμπεριφορά σε αυτούς τους χώρους, οι εισβολές οπαδών στον αγωνιστικό χώρο με στόχο την πρόκληση αναταραχών και οι βίαιες συγκρούσεις μεταξύ των αντίπαλων οπαδών όπως και μεταξύ των οπαδών και της αστυνομίας, εντός και εκτός γηπέδων, είναι μερικές από τις μορφές της εκδήλωσης του φαινομένου του χουλιγκανισμού. Ο ορισμός έχει επιπλέον χρησιμοποιηθεί για να περιγράψει μια σειρά από συμβάντα σε αθλητικούς χώρους που δεν οφείλονται κατ' αρχήν σε συμπλοκές οπαδών ή βίαιες συμπεριφορές, όπως τα γεγονότα του του Hillsborough και του Bradford. (Lord Justice Taylor, 1989, p.71, Govaert, Comeron, 1995, p.98, Elliot, Smith, 2006, p.92)

1.3 Ιστορική εξέλιξη του φαινομένου της οπαδικής βίας στην Ελλάδα

Όπως και στην Ευρώπη, έτσι και στην Ελλάδα τα πρώτα σημάδια οπαδικής βίας εμφανίστηκαν από τις πρώτες ποδοσφαιρικές συναντήσεις. Η εκδήλωση των βίαιων επεισοδίων είχε αυθόρμητο χαρακτήρα, εκδηλώνονταν εντός του αγωνιστικού χώρου και ήταν άμεσα συνδεδεμένα με το αποτέλεσμα και με την εξέλιξη του ποδοσφαιρικού αγώνα, όπως τα πρώτα χρόνια εμφάνισης του χουλιγκανισμού στην Ευρώπη.

Τα πρώτα χρόνια εμφάνισης των βίαιων επεισοδίων στις ποδοσφαιρικές αναμετρήσεις, η πολιτεία προσπάθησε να αντιμετωπίσει το νέο αυτό φαινόμενο και να αποφασίσει ποια μέτρα θα λαμβάνονταν για την καταπολέμηση των επεισοδίων. Τη δεκαετία του 1930 η αστυνομία αρνήθηκε να αναλάβει την τήρηση

της τάξης στις «υψηλού κινδύνου αναμετρήσεις» και προτάθηκε για πρώτη φορά το αποτρεπτικό μέτρο της ουδέτερης έδρας. Η επιλογή της ουδέτερης έδρας θα απέτρεπε την μετακίνηση μεγάλης μερίδας οπαδών καθώς με το μέτρο αυτό θα διασφαλιζόταν η ομαλή διεξαγωγή των αγώνων με καλύτερη αστυνόμευση και αποφυγή βίαιων εκδηλώσεων. (Μαστρογιαννάκης, 2017:4)

Τα χρόνια αυτά η εκδήλωση των βίαιων επεισοδίων ήταν περιορισμένη εντός των αγωνιστικών χώρων και κατά την διάρκεια των αναμετρήσεων. Η ίδρυση των πρώτων οπαδικών συνδέσμων στα αστικά κέντρα είχε ως σκοπό την ενασχόληση των μελών της με διοικητικά ζητήματα των ομάδων, με αποτέλεσμα οι βίαιες συμπεριφορές να ήταν περιορισμένες, αφού οι αντιδράσεις των φιλάθλων τροφοδοτούνταν σχεδόν αποκλειστικά από τα ερεθίσματα που έπαιρναν από τον αγωνιστικό χώρο. Παρότι η ίδρυση των περισσότερων οργανωμένων συνδέσμων στην Ελλάδα χρονολογείται έως την δεκαετία του 1950, η κουλτούρα του νεανικού οπαδισμού εδραιώθηκε στην Ελλάδα την δεκαετία του 1980. (Ζαϊμάκης, 2017: 18).

Στο τέλος της δεκαετίας του 1970 και αρχές της δεκαετίας του 1980, έχουμε άνθιση του νεανικού οπαδισμού και μεταβολή των ποιοτικών και ποσοτικών χαρακτηριστικών των επεισοδίων. Τα επεισόδια πολλαπλασιάζονται, μετατοπίζονται χωρικά και χρονικά και τα κίνητρα των ατόμων που τα προκαλούν αποσυσχετίζονται από με την εξέλιξη των αγώνων. Βίαιες αντιδράσεις υπήρχαν πλέον και εκτός αγωνιστικών χώρων πριν και μετά την αναμέτρηση ανεξαρτήτως αποτελέσματος. Βίαια επεισόδια επίσης λάμβαναν χώρα και μεταξύ οπαδών και αστυνομίας τόσο εντός όσο και μακριά από τα γήπεδα επηρεασμένα από τα ευρωπαϊκά πρότυπα οπαδικής συμπεριφοράς και από τα νεολοιίστικά υποπολιτισμικά ευρωπαϊκά κινήματα.

Βασικό ρόλο στην ποιοτική μεταβολή των βίαιων επεισοδίων στην Ελλάδα διαδραμάτισε η επαγγελματοποίηση του ποδοσφαίρου που οδήγησε και στην εμπορευματοποίησή του. Αποτέλεσμα αυτών των μεταβολών ήταν η ισχυροποίηση του οπαδικού κινήματος με πολύ μεγάλη δυναμική όπως σε όλη την Ευρώπη.

Παρατηρούμε ότι ενώ στις χώρες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης το φαινόμενο αντιμετωπίστηκε με σχετική επιτυχία, στην Ελλάδα το φαινόμενο αντί να εξαλείφεται, εξαπλωνόταν συνεχώς εντός και εκτός αγωνιστικών χώρων επηρεάζοντας και άλλα δημοφιλή αθλήματα. Στην συνέχεια θα γίνει αναφορά σε ορισμένες επιστημονικές ερμηνείες, οι οποίες βοήθησαν τις βόρειες Ευρωπαϊκές χώρες (κυρίως τις βρετανικές) να μελετήσουν και να αντιμετωπίσουν επαρκέστερα το φαινόμενο αυτό.

ΑΙΤΙΑ ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

2.1.1 Η Μαρξιστική θεώρηση

Η Μαρξιστική προσέγγιση του Ian Taylor (1971α, 1971β) υποστηρίζει ότι η αιτία εμφάνισης του φαινομένου της οπαδικής βίας σχετίζεται με τις αλλαγές, στην δεκαετία του 1960, της κουλτούρας του αγγλικού ποδοσφαίρου και του τρόπου λειτουργίας των ομάδων και στις σχέσεις των διοικήσεων των ποδοσφαιρικών ομάδων με την εργατική τάξη. Ο Taylor περιέγραψε ότι καθώς υπήρξε διεθνοποίηση και εμπορευματοποίηση του αθλητισμού, υπήρξε και απομάκρυνση του ποδοσφαίρου από την κοινωνική του βάση. Οι νέες πολιτισμικές και οικονομικές αξίες θεωρήθηκαν αντίθετες από τις αξίες της εργατικής τάξης. Οι βίαιες αντιδράσεις των οπαδών οφείλονταν στη συνολική μεταβολή του αθλήματος, στην οριστική απομάκρυνσή τους από τα διοικητικά δρώμενα των ποδοσφαιρικών συλλόγων και σχετιζόνταν με την ανάγκη των απογοητευμένων εφήβων της εργατικής τάξης να επαναπροσδιορίσουν το παραδοσιακό τους Σαββατοκύριακο.

2 Νεανικοί υποπολιτισμοί και ποδοσφαιρικός εκσυγχρονισμός

Για τον John Clarke (1976, 1978), τον κυριότερο εκπρόσωπο αυτής της ερμηνείας των νεανικών υποπολιτισμών ο χουλιγκανισμός εμφανίζεται στην Μεγάλη Βρετανία, εξαιτίας δύο σημαντικών γεγονότων.

Το πρώτο είναι οι ουσιαστικές αλλαγές που συντελέσθηκαν στο αγγλικό ποδόσφαιρο λόγω της εμπορευματοποίησής του και της αποδυνάμωσης των σχέσεων των οπαδών με τους συλλόγους και το δεύτερο είναι η αναζήτηση μιας νέας συλλογικής ταυτότητας από την νεολαία της εργατικής τάξης λόγω της χειραφέτησής της. Η αναζήτηση της νέας ταυτότητας χαρακτηρίζεται, αφενός, από την αμφισβήτηση των οικογενειακών σχέσεων και της γονεϊκής εξουσίας και, αφετέρου, από την υιοθέτηση των βίαιων υποπολιτισμικών μοντέλων συμπεριφοράς δηλαδή ομαδικών συμπεριφορών που δεν εντάσσονται στα πλαίσια των εκάστοτε κυρίαρχων προτύπων κοινωνικών αξιών, που εμφανίστηκαν τις δεκαετίες του '60 και '70 στη Μεγάλη Βρετανία και εξαπλώθηκαν γρήγορα στις υπόλοιπες χώρες της Δυτικής Ευρώπης (mods, rockers, teddy-boys, skinheads). Παρά τις σημαντικές διαφορές τους, τα κινήματα αυτά παρουσιάζουν ένα κοινό χαρακτηριστικό : την συχνή υιοθέτηση βίαιων συμπεριφορών από τα μέλη τους. (Μαστρογιαννάκης-Τσουκαλά, 2016:5-6)

Η συμπεριφορά των περιθωριακών οπαδών έγκειται στην εμπιστοσύνη των οπαδών στον εαυτό τους και στην σκληρότητά τους. Η σκληροτράχηλη και βίαιη συμπεριφορά τους σχετίζεται με την φιλοσοφία των οπαδών αυτών, και με την «ανάγκη» τους να αυτοπροσδιοριστούν, να συγκρουστούν με τους ενήλικες, να καταπολεμήσουν την υποταγή τους σε αυτούς και να αποκρύψουν την ταξική τους υποβάθμιση προσδοκώντας μία νέα ταξική εργατική τους ανάδειξη και φυσιогνωμία. Η επιδίωξη των νεολαϊκίστικων οπαδών αυτών ήταν ανεξάρτητη από τα δρώμενα του αγωνιστικού χώρου. Οι δράσεις τους συγκρότησαν μια σύγκρουση η οποία δεν διεξάγεται μόνο στον αγωνιστικό χώρο, αλλά μεταφέρεται στις κερκίδες όπου υπάρχει πλέον σύγκρουση με τους αντίπαλους οπαδούς. Για οπαδούς υπήρξαν δύο μάχες σε κάθε ποδοσφαιρική αναμέτρηση, η μάχη εντός αγωνιστικού χώρου και η μάχη της κερκίδας. Με ύμνους, τραγούδια και συνθήματα προσπαθούσαν να εμψυχώσουν τους παίκτες της ομάδας τους και με εκδηλώσεις βίας να επιδείξουν την υπεροχή τους. Έτσι οι νέες αυτές συμπεριφορές προσδίδουν μια νέα εμφατική ταυτότητα στους οπαδούς, όπου για το κοινωνικό σύνολο θεωρείται παρείσακτη.

Σύμφωνα με τον Clarke, τα νεαρά μέλη της εργατικής τάξης επιβεβαιώνουν μέσω του χουλιγκανισμού τη νέα τους κοινωνική ταυτότητα και την αποστροφή τους προς την καινούργια μορφή του βρετανικού ποδοσφαίρου.

2.1.4 Η θεωρία των κοινωνικών σχηματισμών

Οι ερευνητές Dunning, Murphy και Williams (1984, 1988) διαπίστωσαν ότι η συντριπτική πλειοψηφία των χουλιγκανς ήταν νέοι που προέρχονταν από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα της βρετανικής εργατικής τάξης και είχαν ομοιογενείς βιωματικές εμπειρίες κατά τη διάρκεια της κοινωνικοποίησής τους.

Λόγω ότι οι νέοι αυτοί είχαν ελάχιστες δυνατότητες να ανεληχτούν κοινωνικά βάσει του μορφωτικού και επαγγελματικού τους επιπέδου, επέλεξαν να οργανωθούν σε ομάδες που κυριαρχούσε το ανδρικό στοιχείο και η νεανικότητα και για να αναδειχτούν υιοθετούσαν βίαιες συμπεριφορές.